

Nissum Fjord og Knortegæssene (*Branta bernicla* (L.)).

Af FINN SALOMONSEN.

(With a Summary in English: Nissum Fjord and the Brent Geese,
Branta bernicla (L.)).

Meddelelse fra Naturfredningsrådets reservatudvalg nr. 54.

I den udmærkede oversigt over Nissum Fjords fugle, udarbejdet af E. TORP PEDERSEN og L. LYNEBORG JENSEN (1956, p. 1-66) findes kun få oplysninger om selve fjordens vandareal, og især savnes en oversigt over det rige fugleliv, der rører sig om vinteren i fjorden, når denne ikke er tilfrosset. Mens vi nu ved god besked om ynglefuglene, har ingen ornitholog øjensynligt følt sig fristet til at tilbringe vinteren i disse afsides områder. Det samme gælder for øvrigt de vestlige Limfjords-egne, ligesom også iagttagelserne på Tipperne er indstillet i vintermånederne.

Imidlertid ser det ud til, at Nissum Fjord udgør det vigtigste raststed i det vestlige Danmark for de overvintrende og gennemtrækkende Knortegæs (*Branta bernicla*). I forbindelse med en undersøgelse over denne arts biologi i Danmark foretog jeg sammen med læge SVEND NØRUP en rejse til Nissum Fjord, efter aftale med Naturfredningsrådets reservatudvalg. Vi opholdt os ved fjorden 13. og 14. april 1957, et tidspunkt valgt med henblik på at knortegæssene på denne tid når deres største talrigheid.

Nissum Fjord omfatter et vandareal på 7000 ha. Vanddybden er ganske ringe, saltholdigheden varierende, men vandet er overalt brakt, og der er meget udstrakte bevoksninger af ålegræs. Alt dette giver ypperlige livsbetingelser for knortegæssene.

Hvad angår dybdeforholdene, i fjorden henvises til kortet fig. 1. Da der ikke findes noget offentliggjort om dybdeforholdene har jeg ladet kortet fig. 1 udarbejde. Det er dels baseret på en undersøgelse foretaget af Vandbygningsvæsenet i året 1919 og med stor venlighed stillet til min rådighed af Ingeniør L. M. BLOK, Vandbygningsvæsenets 6. Distrikt, Ringkøbing. Dels er der indføjet visse mindre ændringer, som er sket i de mellemliggende næsten 40 år og som er udarbejdet af forskel-

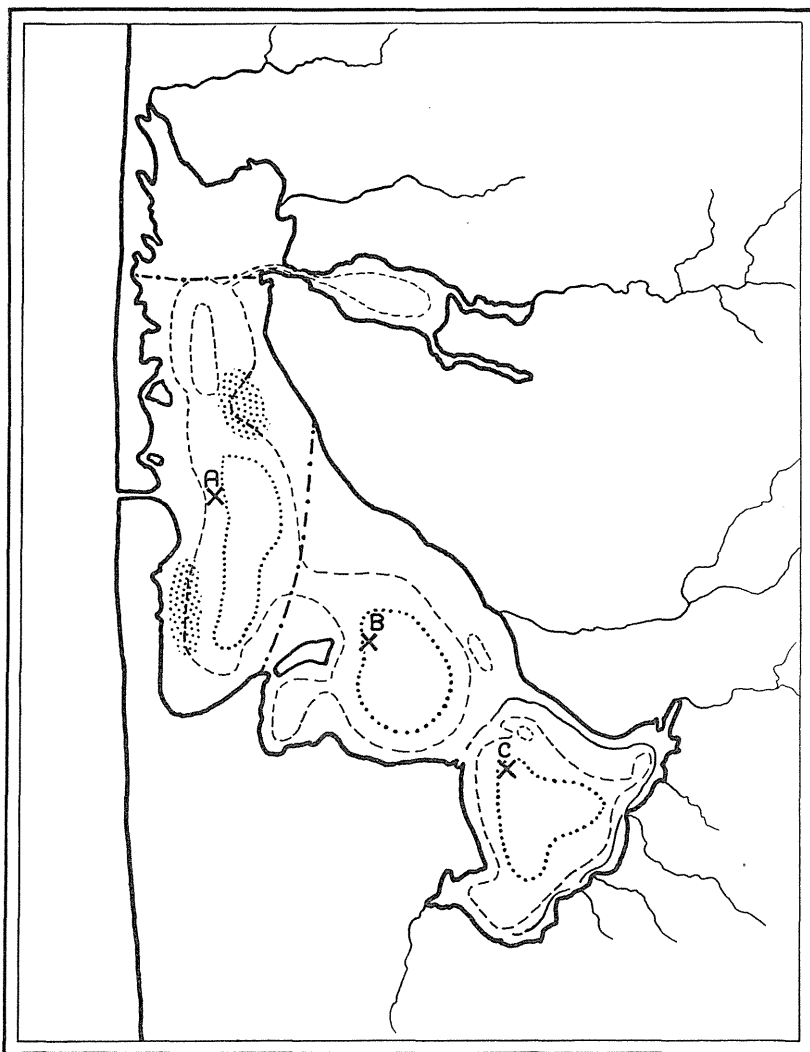


Fig. 1. Kort over Nissum Fjord. A, B, C lokaliteter for vandprover. Knortegæssenes hovedtilholdssteder vist ved prikket signatur.

- 0,5 m vanddybde
- 2,0 m vanddybde
- Grænser for ålegræssets udbredelse.

Map of Nissum Fjord. A, B, C, localities for water-samples. The main resting places of the Brent Geese shown by dots.

- 0.5 m water-depth
- 2.0 m water-depth
- Boundaries for distribution of *Zostera*.

lige lokalkendte personer, først og fremmest mejeribestyrer FRODE RASMUSSEN, Nes. Det fremgår af kortet, at fjorden er umådelig lavvandet, idet en bred bræmme langs alle kysterne har under en halv meter vand. Den lavvandede del skyder sig på østsiden ud i to store partier, af hvilke det sydlige hedder Sandbæksande, det nordlige Rønsodde. Fjorden falder naturligt i fire afsnit, der fra nord til syd benævnes således af befolkningen: Nordfjord, Vesterfjord, Mellemfjord og Østerfjord. Nordfjord er det samme som Bøvlingfjord. I Østerfjord ligger Felsted Kog med dets reservat. Endelig må nævnes den næsten helt afsnørede Inderfjord mod nordøst. Det ses på kortet, at der i de centrale dele af Vesterfjord, Mellemfjord og Østerfjord findes noget større dybder, idet fjorden her er over 2 m dyb, men den maksimale vanddybde overstiger intetsteds $2\frac{1}{2}$ m. Ved hjælp af slusen ved Thorsminde holdes vanddybden nogenlunde konstant, så de nævnte vanddybder er ikke underkastet større ændringer. Den nordligste del af Nordfjord er ganske lavvandet, idet vanddybden kun er nogle få tommer; kystlinien er her ikke konstant.

Ligesom Ringkøbing Fjord er Nissum Fjord en brakvandslagune, men saltholdigheden veksler meget. Mest fersk er vandet i Østerfjord, hvor Storå og en del mindre vandløb udmunder, mens Vesterfjords vestlige del, udfor Thorsminde er så salt, at der her finder et ret stort sildefiskeri sted. Om foråret, når Storå tilfører fjorden de største vandmængder, forskydes zonen med det ferske vand noget mod nordvest, men vanddybden forøges ikke, idet der blot lukkes tilsvarende mere vand ud ved Thorsminde. Det gennem slusen ved Thorsminde indstrømmende saltvand holder sig som et saltere og tungere bundlag under det mere ferske fjordvand. Forskellen i saltholdighed mellem de to lag kan spores overalt i fjorden, tydeligst i Vesterfjord. Saltholdigheden måles dagligt på tre steder i fjorden, der på kortet fig. 1 er betegnet med et kryds, samt bogstaverne A–C. De nedennævnte værdier er baseret på de senere års målinger, der med stor venlighed stilledes til min rådighed af slusemester CHRISTIAN KJÆRGAARD, Thorsminde. Tallene angiver saltholdighed i promille:

	Bund (<i>bottom</i>)	Overflade (<i>surface</i>)
Vesterfjord (A, på fig. 1)	12,0–26,0	7,0–19,0
Mellemfjord (B, på fig. 1)	7,0–15,0	6,2–11,6
Østerfjord (C, på fig. 1)	4,0– 4,8	1,0– 3,4

Ved særlig stærke indstrømninger af saltvand stiger naturligvis saltholdigheden stærkt i de ydre dele af fjorden, men dette udlignes dog hurtigt, og der er i tallene ovenfor ikke taget hensyn til disse større tal. Materialet slog ikke til for en nøjagtig udregning af gennemsnitsværdier, men oversigten giver i hvert fald et begreb om de lokale svingninger i saltholdigheden og deres betydning for plante- og dyrelivet.

Hvad plantelivet i fjorden angår, er Felsted Kog en mægtig rørsump, og rørskove findes endvidere langs bredderne af Indfjord og Nordfjord, men er mere beskedent udviklet langs fjordens centrale dele, hvor saltholdigheden øjensynligt er for høj. De ganske lavvandede dele i Nordfjordens norddel er tæt bevokset med Børsteblandet Vandaks (*Potamogeton pectinatus*).

Hvad der imidlertid er af største betydning for knortegæssenes forekomst i fjorden er den tætte bevoksning af Ålegræs eller Bændeltang (*Zostera marina*), der dækker bunden i hele Vesterfjord og den sydlige del af Nordfjord, et område der er vist på kortet fig. 1 og som, efter mit skøn omfatter ca. en tredjedel af fjorden, d. v. s. ca. 2300 ha. Ålegræsset vokser selv inde på det ganske lave vand, hvor om sommeren bevoksningen er så tæt, at sejlads selv med fladbundet pram i høj grad vanskeliggøres. Det vokser også ude på selv de største dybder, over 2 m, og er i det hele taget kun enkelte steder afbrudt af små åbne partier med sandbund, hvor Sandmuslingen (*Mya arenaria*) findes i mængde. Da vi i midten af april besøgte fjorden var de friske grønne skud begyndt at skyde frem, men for størstedelen bestod bevoksningen af de gamle brunlige planter. Disse var tæt dækkede af en lille tjavset brunalge (*Pylaiella littoralis*) og overtrukket med et slimet lag, der skyldtes forskellige diatomeer, overvejende *Brebissonia boeckii*. Når ålegræsset ikke forekommer i fjordens andre dele kan det næppe skyldes andet end, at saltholdigheden der er for lav for det. Det ser ud til at ålegræsset under sin lange sygdomsperiode ikke har været væsentlig reduceret i Nissum Fjord. Dette skyldes sikkert, at saltholdigheden i de indre dele af dens udbredningsområde i fjorden hyppigt er nede under de 10 ‰, som virker dræbende på snylterne; se derom CHRISTIANSEN 1936, p. 41.

Ifølge TORP PEDERSEN og LYNEBORG JENSEN (1956, p. 28)

er Knortegåsen en meget almindelig træk- og vintergæst i fjorden, og er navnlig om foråret talrig. Indtil midten af maj kan der i den nordlige del af fjorden findes flokke på flere hundrede. Under D.O.F.s ekskursion til Nissum Fjord 23. maj 1953 blev der set en flok på mindst 500 knortegæs; i beretningen står »Ret stor flok«, jfr. D.O.F.T. 48, 1954, p. XVIII. Iøvrigt er intet offentliggjort om knortegæssene i fjorden. Under vort besøg ved fjorden undersøgte vi fuglelivet ved stranden hele fjorden rundt samt foretog en sejltur på selve fjorden. Vigtigst var dog, at vi ved samtaler med lokalkendte jægere og naturinteresserede fik et godt billede af knortegæssenes liv under deres ophold her. Ifølge oplysninger, der stammer fra mejeribestyrer FRODE RASMUSSEN, opsynsmand EINAR GALSGAARD, mekaniker JOHANNES POULSEN og fisker SVEND G. JENSEN, overvintrer knortegæssene i fjorden i milde vintre i temmelig stort tal, blandt andet også i denne vinter (1956/57), da henved 700 opholdt sig der. Tallet stiger i slutningen af januar og februar, da sydfra kommende trækgæster slutter sig til de overvintrende, og herefter sker en stadig tilvækst indtil slutningen af april. På dette tidspunkt når trækket sin kulmination, og der opholder sig da omkring 2000 fugle i fjorden, selv om tallet naturligvis svinger meget, især da flokke ofte flyver over til den vestlige Limfjord, når de jages op. De hyppige øvelser med jetjagere fra Karup flyveplads forårsager megen uro, da gæssene straks går på vingerne, når de hører flyenes infernalske larmen. Enten trækker de så til Limfjorden, som nævnt, eller går ned ude på Vesterhavet. I visse år er antallet af knortegæs større. Dette gjaldt især årene efter ålegræs-sygdommens opståen, altså i begyndelsen af 1930erne, da der kunne være op til 20.000 knortegæs tilstede. Som nævnt forsvandt ålegræsset jo ikke her i fjorden under sygdomsperioden. I de år, da fjorden fryser til, vil de første flokke ankomme såsnart fjorden bliver isfri tidligt om foråret.

Afrejsen finder om foråret sted omkring 20. maj. Dette er nogenlunde konstant, og alle iagttagere er enige derom. Dog ser det ud til, at dette ikke er ensbetydende med, at rejsen på dette tidspunkt går direkte til ynglepladserne. Hr. JOHN. POULSEN oplyser, at gæssene kun går til Nissum Bredning i

den vestlige Limfjord, hvor de efterhånden samles i store skarer. Herfra foregår så afrejsen i begyndelsen af Juni. Ved afrejsen flyver hele den store flok samlet op, skruer sig i løbet af kort tid op til 3–4000 meters højde, og først i denne formidable højde flyver de bort. Det svarer til den iagttagelse A. CHRISTIANSEN har gjort af trækkende knortegæs på Sjælland 21. maj 1949 (CHRISTIANSEN 1950, p. 227). Angående afrejsetidspunktet må det nævnes, at hovedtrækket langs Norges vestkyst, hvortil Nissum Fjord fuglene trækker, som regel finder sted i slutningen af maj, så afrejsen tidligt i juni må være en undtagelse.

På vor udflugt havde vi dels lejlighed til at se flere småflokke, da vi iagttog fjorden fra land, dels så vi den næste dag hele bestanden samlet, svømmende på vandet, fouragerende. Fuglene opholdt sig på ydersiden af det lave vand på Rønsodde. Vi opgjorde tallet til ca. 1000 fugle. Vi drev med båden mod dem, og da vi ankom i ca. 100 meters afstand fløj hele flokken samlet op og foretog i det næste kvarter pragtfulde flyveøvelser i 100–200 meters højde, hvorunder hele flokken samtidigt foretog vendinger og sving, dog nu og da delt i to flokke, som atter samledes. Uafsladelig udstødte de mange fugle deres karakteristiske *ruk-ruk*. Sluttelig forsvandt flokken mod vest over Thorsminde og gik ned på havet. Vi tog flere fotografier af fuglene, af hvilket det bedste er gengivet som fig. 2. Der ses på billedet, som vistnok giver hele flokken, ialt 977 fugle.

Det var i forvejen opgivet os af lokale iagttagere, at knortegæssene fortrinsvis holdt til på Rønsoddes skrænt ned mod de større dybder, samt i »Flynderkrogen« i Vesterfjord, også på skrænterne, hvor vanddybden stiger fra $\frac{1}{2}$ m. Disse to steder er angivet på kortet fig. 1. De skal også hyppigt stå på det lave vand i den nordlige del af Nordfjord og ernære sig af de der voksende vandaks.

Der er ingen tvivl om, at Nissum Fjord er en af de bedste lokaliteter vi har for knortegæs her i landet. De udstrakte bevoksninger af ålegræs på den passende, ganske lave vanddybde er den vigtigste faktor. Gæssene holder især til på de steder, hvor fladvandet på $\frac{1}{2}$ m går over i større dybder, idet ålegræsset her opnår størst tæthed på grund af den rigeligere

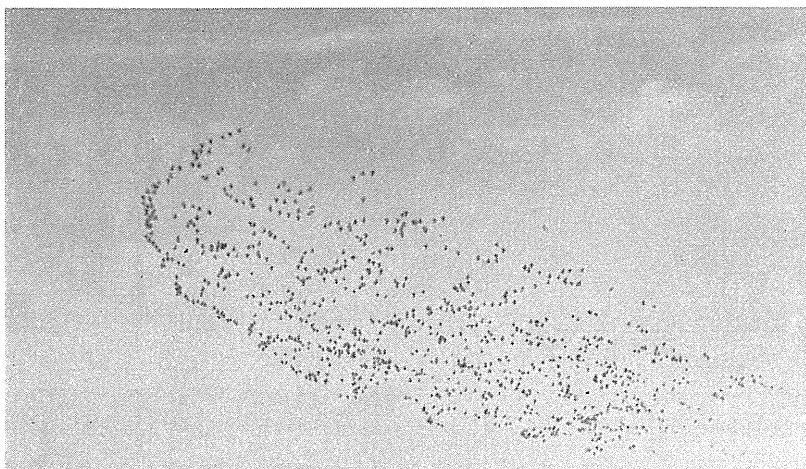


Fig. 2. Knortegæs (*Branta bernicla*) over Nissum Fjord. Sværmen indeholder 977 fugle. Fot. 14. april 1957 af forf.

Brent Geese (Branta bernicla) over Nissum Fjord. The skein contains 977 individuals. Photographed April 14, 1957 by the author.

vandcirkulation. Fjordens beliggenhed lige på trækvejen fra vadehavet til Sydnorge gør den også velegnet, ligeledes det forhold at gæssene under uro let finder tilflugt på havet, og at fjorden i det hele taget kun er lidet trafikeret og beliggende i en relativ tyndt befolklet og afsidet egn af landet. Man må derfor oprigtig håbe, at Nissum Fjord må kunne bevares i sin nuværende form som rastplads for denne truede fugleart, hvis opholdssteder på trækket og om vinteren stadig indskrænkes gennem landvinding. For tiden foregår landforbedringsarbejder ved Storåens løb ved Vemb, ikke langt fra dens udløb. Dette berører selvsagt ikke disse fugle, men desværre ligger der også fuldtfærdige planer om udtørring af hele Nord- og Inderfjorden. Efter mange samtaler med befolkningen er det mit skøn, at ingen er særlig interesserede i denne landvinding. Befolkningen holder af deres smukke og særprægede hjemegn og ønsker ingen forandring, jægerne heller ikke, idet fjorden frembyder særdeles god jagt på trækkende svømmeænder (især krik- og pibeænder), vandbygningsvæsenet vil nødigt yderligere se Vestjyllands vandreservoirer indskrænket. Tilbage bliver så visse politiske interesser, nærmest af beskæftigelsesmæssig art, samt en ambitiøs ledelse af hedeselskabet, der

går stærkt ind for udtørring en gros. Forhåbentlig vil de bevarende kræfter holde disse interesser i skak.

Når man læser gamle beskrivelser får man et tydeligt indtryk af Knortegåsens enorme tilbagegang i tal i hele Vesteuropa. Danmark indtager på en vis måde en nøglestilling for Knortegåsens trækforhold, for her mødes trækvejene fra nord og øst. Som bekendt findes to former i Europa, den lysbugede, højarktiske form (*B. b. hrota*) og den mørkbugede, sibiriske form (*B. b. bernicla*). Begge former passerer Danmark på trækket og overvintrer for en vis del i vore farvande. De blander sig i nogen grad hos os, men er dog, synes det, i det store og hele adskilte, således at den lysbugede fortrinsvis optræder i landets nordligere egne, inden den fortsætter langs de sydlige Vesterhavskyster, mens den mørkbugede nærmest træffes i vore indre farvande samt ved den sydligere del af den jyske Vestkyst. Forholdet ved de jyske lagunesøer er højst interessant. Den lysbugede i Danmark forekommende bestand stammer fra Spitsbergen og Franz Josef Land, hvor vi nu ved, at kun denne race – og ikke den mørkbugede – yngler; jfr. JOURDAIN 1936, p. 202, 829. Trækket går langs Norges kyst men fuglene raster øjensynligt som regel først i Danmark. De slår sig ned i Limfjorden, Nissum Fjord, Mariager Fjord og omkring Læsø, men trænger i ringere tal også mod syd helt til Lolland; jfr. fordelingen nævnt i listen hos SCHIØLER 1925, p. 523.

Jægerne i Nissum Fjord området var godt kendt med forskellen mellem de to racer og fortalte, at de lysbugede udgjorde hovedparten, de mørkbugede kun 10–15 %. De lysbugede optræder i de store flokke, mens de mørkbugede optræder enkeltvis eller i småflokke. De skal også være mindre sky end de lysbugede. Den store flok vi selv iagttog bestod udelukkende af lysbugede fugle.

Den mørkbugede form trækker fra sine ynglepladser langs den sibiriske ishavskyst (mod vest til Kolguev øen i Nordrusland) mod vest over Finland, langs den svenske Østersøkyst og raster i de sydlige danske farvande, deri inkluderet vadehavet samt Jyllands vestkyst mod nord til Ringkøbing Fjord. Som påvist af LIND (1956, p. 120) er de der på trækket forekommende knortegæs alle mørkbugede. Læge EBBE THOMSEN

fortæller mig, at han har gjort den samme iagttagelse. Cand. mag. HANS LIND fortæller mig (*in litt.*) at flokkene i Ringkøbing Fjord også i de seneste år praktisk talt udelukkende består af mørkbugede fugle. I 1956 sås således blandt 700 mørkbugede blot 4 lysbugede individer. Fra disse egne foregår trækket ned langs Slesvig-Holstens vestkyst, begge former i fællesskab. Trækdeleren udgøres altså af den skandinaviske halvø, indtil de to strømme mødes i Danmark, hvor længst mod vest blot den smalle landstrækning mellem Nissum og Ringkøbing Fjord adskiller dem.

Den rivende tilbagegang i Knortegåsens antal i Europa gør det nødvendigt også herhjemme at yde den hjælp gennem fredning. Forårsfredningen af gæs har været betydningsfuld, men for denne gås' vedkommende synes en yderligere indskrænket jagt, og helst totalfredning for en årrække, at være det bedste middel. Jagtmæssigt spiller den kun en ganske underordnet rolle, og i de fleste europæiske lande er den allerede fredet. Vi burde også herhjemme følge eksemplet.

Oplysning om, hvad beskydningen betyder er opnået gennem ringmærkning af knortegæs på Spitsbergen, foretaget i 1954 på ynglepladser i Reindalen, Vestspitsbergen, af englænderen RUSSELL WEBBE. De første genfangster er publicerede af H. HOLGERSEN (1955, p. 19 og 1956, p. 24), og de endnu ikke offentliggjorte genfangster er af HOLGER HOLGERSEN venligst stillet til min rådighed (*in litt.*). Der blev ialt mærket 73 adulte knortegæs, af hvilke der foreligger de følgende genfangster:

	{	Vorså 28. november 1954
	{	Manø 8. oktober 1954, 26. september 1956 (to)
	{	Mariager Fjord 16. november 1954, 19. november 1954,
	{	24. december 1954 (to), 9. december 1956 (tre), 20. de-
Danmark	{	cember 1956 (tre), 22. december 1956
	{	Nissum Fjord 22. september 1955
	{	Esbjerg 24. oktober 1954
	{	Vesebanke (ved Fanø) 4. november 1955, 23. november
	{	1956
	{	Amager 20. december 1955
	{	
England	{	Alnmouth, Northumberland 24. februar 1955
	{	Hauxley, Northumberland 27. marts 1955

De to engelske fugle er angivet som »fundet døde«, mens de danske alle er skudte. Ialt foreligger oplysning om 20 fugle fra Danmark, og det ses, at det kun er her i landet, at knortegæssene nu gøres til genstand for jagt. Af den sparsomme bestand nedlægges altså over en fjerdedel i Danmark, af de mindre mistænksomme ungfugle (der ikke er ringmærkede) dog sikkert en større procentdel. Da der ikke fra russisk side er foretaget mærkninger, vides ikke hvor stor procentdel, der skydes i vore sydlige farvande af den endnu mere fåtallige mørkbugede form.

I betragtning af, at TORP PEDERSEN og LYNEBORG JENSEN i deres afhandling om fuglene ved Nissum Fjord har så få bemærkninger om forholdene i april måned, vil det måske være af interesse ganske kort at nævne de vigtigste af de af os iagttagne arter. Blandt ænderne i fjorden var foruden den allestedsnærværende Gravand (*Tadorna tadorna*) endnu mange småflokke af Pibeand (*Anas penelope*) tilstede. Ialt sås omkring 200, de fleste udparrede, inden for flokkene samlet i par der fløj sammen. Blandt de talrigt optrædende Viber (*Vanellus vanellus*) rugede mange på nylagte æg, mens andre endnu var i færd med parringsceremonier, deriblandt udformning af rede-skåle. Strandskader (*Haematopus ostralegus*) og Kobbersnepper (*Limosa limosa*) var almindelige i deres territorier, mens Rødbenene (*Tringa totanus*) som regel endnu optrådte i smågrupper, fødesøgende i det lave vand, men nogle har nok været trækgæster. Brushønsene (*Philomachus pugnax*) var lige ankommet og opholdt sig i småflokke ved bredden af fjorden og kanalerne, hvor de søgte føde i vandkanten og på de fugtige, sumpede enge. Hannerne var endnu i fældning, og kraverne i vækst, hvilket ofte gav fuglene et ejendommeligt halvfærdigt udseende. Klyderne var endnu intetsteds ankommet, og de øvrige vadefugle gjorde alle indtryk af at være trækgæster eller nyligt ankomne ynglefugle. Blandt trækgæsterne må nævnes en flok på omkring 350 Hjejler (*Pluvialis a. apricaria*) af den nordlige race, i fuldt udfarvet dragt, som sammen med dobbelt så mange stære opholdt sig på tør, græsblandet hede ved Fjandegrønne. Desuden sås Storspoven (*Numenius arquata*) ualmindelig talrigt på træk. Enlige fugle eller småflokke på højst 20–30 fugle sås overalt i flad-

vandet, flest i Nordfjord, og kaldesignalet hørtes uafslædt fra opflyvende fugle. Ialt opholdt mindst 500 individer sig i fjordområdet. Af Stor Præstekrave (*Charadrius hiaticula*) sås enkelte småflokke på 4–6 fugle, af Dobbeltbekkasin (*Gallinago gallinago*) kun en enkelt fugl, der ligesom Præstekraverne gjorde indtryk af at være på træk eller nyligt ankommet. Endelig traf vi en del ret store flokke af Almindelig Ryle (*Calidris alpina*), den største omfattende over 200 fugle. De fleste af rylerne var endnu delvis i vinterdragt, enkelte dog udfarvede, men mens de ovenfor nævnte hjejler som regel var udparrede kunne dette ikke konstateres for nogen af rylerne. Det kunde ikke ses, hvilken race de tilhørte, men det er i hvert fald øjensynligt, at udparringen først sker på ynglepladsen hos denne art.

Jeg vil gerne rette en tak til de forskellige i teksten nævnte personer, der på mange måder har været mig behjælpelig med oplysninger m. m., og desuden skylder jeg cand. mag. TYGE CHRISTENSEN hjertelig tak for identificering af de omtalte planter fra Nissum Fjord. Cand. mag. E. TORP PEDERSEN har venligst lånt mig sine arbejdskort, RUSSELL WEBBE har meddelt mig enkeltheder om knortegæssenes ophold ved Nissum Fjord og på Spitsbergen, og konservator ERIK PETERSEN har tegnet kortet fig. 1. Jeg siger dem alle en hjertelig tak.

SUMMARY IN ENGLISH

Nissum Fjord and the Brent Geese (*Branta bernicla* (L.)).

Nissum Fjord in western Jutland is an important resting place for the Brent Geese (*Branta bernicla*) during migration. The fjord covers an area of 7000 ha. The water-depths appear from the map fig. 1. A great part of the fjord has a depth less than half a meter, and the central parts have a water-depth not exceeding $2\frac{1}{2}$ metres. The salinity is regularly measured at the three points given as A, B and C on the map. The variation in salinity at the bottom and at the surface is given in the table p. 122. The northernmost parts (Nordfjord) and the southeastern one (Felsted Kog) are practically fresh, while the central parts are brackish, approaching the high salinity of the North Sea at "A", which is situated near Thorsminde, where the outlet of this lagoon is found, and where the level of the water in the fjord is regulated by a sluise. In the northern and southern parts of the fjord there are large reed-beds, while about a third of the fjord area

is covered with a dense vegetation of *Zostera marina*. The limit of distribution of this plant in the fjord is shown on the map. The presence of this extensive vegetation of *Zostera* is of the greatest importance for the Brent Geese. The geese are common passage migrants, and winter in some number when the fjord is not ice-bound. The number is especially large in spring, when the brents increase from the end of January or February until the end of April. The departure towards the north takes place at the end of May. According to local observers the usual number of brents during the peak period (end of April) is about 2000 individuals. The author during a visit to the fjord in the midst of April observed about 1000 birds, all collected in one great skein; cf. fig. 2. The situation of Nissum Fjord, on the migration route to Norway, its remoteness and its richness in *Zostera* makes it an ideal resting place for the brents. Unfortunately there are plans of diking in and reclaiming large parts of the fjord, but from a natural history point of view it must be hoped that these plans will not be carried out.

The geese observed all belonged to the Pale-breasted Brent (*B. b. hrota*), while those occurring further south, at Ringkøbing Fjord are known to be mainly dark-breasted birds of the nominate race. During their migration the two forms are separated by the Scandinavian Peninsula, the pale-breasted populations from Spitsbergen and Franz Joseph Land moving along the Norwegian coast, while the dark-breasted birds migrate along the Baltic area. The two routes of migration meet in Denmark, where they in western Jutland are separated only by the narrow strip of land between Ringkøbing Fjord and Nissum Fjord. From these places the two forms of brents in the autumn move southwards in common, to the coasts of the southern North Sea.

A short list of recovered brents, ringed on the breeding places in Spitsbergen, is discussed, and an appeal is made to give this goose a full protection in Denmark, owing to its fatal decline in number in recent years. At present the brents are only protected in Denmark after the 31st of December.

Some notes have been added on the observation of other species during the trip of the author to Nissum Fjord.

Literatur.

- CHRISTIANSEN, A. 1936: Knortegæssene, *Branta b. bernicla*, og Sygdommen i Bændeltangen. — Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. **30**, p. 41–46.
- 1950: Knortegæs (*Branta bernicla* (L.)) trækkende i stor højde. — Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. **44**, p. 227.
- HOLGERSEN, H. 1955: Bird-Banding in Norway 1954 (Report No. 5). — Sterna, No. 21 (39 pp.). Stavanger.
- 1956: Bird-Banding in Norway 1955 (Report No. 6). — Sterna **2**, part 1 (No. 26) (47 pp.). Stavanger.

- JOURDAIN, F. C. R. 1936: The Forms of the Brent Goose, *Branta bernicla* (L.). – The Ibis, p. 202, 829.
- LIND, H. 1956: Gæssenes træk til og fra Tipperne. (With a Summary in English: The Movements of Geese at Tipperne, W. Jutland). – Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. **50**, p. 90–124.
- PEDERSEN, E. TORP & L. LYNEBORG JENSEN: Nissum Fjords fugle. (With a Summary in English: The Birds of Nissum Fjord). – Dansk Ornith. Foren. Tidsskr. **50**, p. 1–66.
- SCHIÖLER, E. LEHN 1925: Danmarks Fugle. Bind 1. – København.

MINDRE MEDDELELSER

Iagttagelser af sjældnere fugle ved Hestehoved Fyr, Falster, i 1956.

Ringdrossel (*Turdus torquatus* L.). Den 27. april sås om morgenen en Ringdrossel ved fyret. Det hvide brystparti sås tydeligt. Fuglen var ret træg og egentlig sang hørtes ikke.

Hærfugl (*Upupa epops* L.). Den 6. maj kl. 04.30 fik jeg tilfældig en meget broget, flyvende fugl i kikkerten; det viste sig at være en Hærfugl. Den slog sig ned på en gruset skovvej, der fører til Hestehoved fyr. Fuglen var kun 30 meter fra mig og kom under sin søgen efter føde så nær, at kikkerten ikke mere kunne anvendes. Iagttog fuglen ca. 15 min. inden den blev opmærksom på min tilstedeværelse og forsvandt ind gennem Skoven.

Samme morgen sås 7 Traner (*Grus grus* (L.)) flyve forbi fyret med kurs sydvest. Højde over vandet ca. 50 meter og samme afstand fra land. Desværre var både Hærfuglen og Tranerne tavse.

Græshoppesanger (*Locustella naevia* (Boddaert)). Den 2. juli kl. 02.30 hørtes syngende Græshoppesanger i en lysning i skoven ca. 200 meter sydvest for Hestehoved fyr. Denne lokalitet fortjener måske en lidt nærmere beskrivelse, idet den afviger fra Græshoppesangerens almindelige tilholdssteder ved ganske at mangle sø eller blot antydning af sump. Ganske vist er der kun 50 meter til Brinken som falder stejlt ned mod havet, men dette kan vel næppe virke tiltrækkende. Lysningen er beplantet med Rødeg og almindelig dansk Eg, der i højde varierer fra 50 cm til ca. 2 meter. Imellem de laveste Ege var en frodig vækst af forskellige Græsser og Gederams. Ved flere lejligheder hørtes fuglen synge. Den 7. juli var jeg på stedet fra kl. 21.00 til 22.00 sammen med skovfoged FRITZ LARSEN. Fuglen sang flittigt, men sås kun i dårlig belysning. Den 10. juli var jeg på lokaliteten kl. 03.30. Jeg fik straks øje på den syngende fugl i en lav eg, iagttog den en times tid og gik derefter nærmere. Fuglen fløj først, da jeg var 5 meter fra den, og jeg havde således den fineste lejlighed til at iagttage alle de sikre kendetegn, den kileformede hale, ryggenes længdestribes o. s. v. Solens opgang syntes ikke at indvirke på sangen, som fortsattes med kun korte pauser og næsten udelukkende foredroges fra samme plante.